’Vain sisällyksetöntä leikkiä kaavoilla ja keinotekoisilla merkeillä?’

Georg Henrik von Wright, *Elämäni niin kuin sen muistan.* Suomentanut Iiro Kuuranne. Otava, Helsinki 2002. 348 s.

Edesmenneen valtakunnanfilosofin Georg Henrik von Wrightin muistin valikoivuudesta debatoitiin jokin aika sitten kiivaasti. Sotavuosien kirjoituksista bongattu natsismin liika ymmärtäminen katsottiin mitä vakavimmaksi rikokseksi. Mahdollisia natsisympatioita koskevan kohun alle jäi moni muu mielenkiintoinen seikka Suomen kulttuurielämän lähihistoriasta, johon von Wright vaikutti monella saralla.

Mukava lapsuus, ihana elämä

Jos kyseessä ei olisi omaa elämää rekonstruoiva muistelmateos, tuo kaikkein epäilyttävin tekstuaalisuuden laji, voisi vain ihmetellä kuinka hyvin Joripojan elämä kulki alusta loppuun saakka. Kirjan teksti olioi vain ihania kokemuksia. Vauraan sivistyssuvun vesa viettää helppoa elämää kotimaisten ja ulkomaisten kaupunkien kauneimmissa kortteleissa ja maaseutujen viehkeillä huviloilla. Läpi koko teoksen Georg Henrikin ympärillä kaikki ihmiset ovat aivan mahdottoman sivistyneitä ja onnellisia, menestyneitä ja kaikin puolin ylivertaisia. von Wrightin muistelujen tyyli on siis vallan toinen kuin Pertti ’Lande’ Lindforsin, joka ruotii armotta sekä itseään että sukulaisiaan, tuttavista puhumattakaan. Georg Henrik ei likaa omaa pesää, ei paljasta mitään epämiellyttävää kenestäkään. Siitä, mistä ei pidä muiden tietää, ei pidä kirjoittaa.

Muistelmakirjallisuuden luonteeseen kuuluu puhelinluettelomainen nimien listaaminen. Tutut ja puolitutut esitellään ja sydämellisiä välejä itsen ja kuuluisuuksien välillä korostetaan. Esiin nostetaan ne, joiden yhteyteen oma oleminen halutaan sijoittaa. Valtionpäämiehet ja kulttuurimaailman suuruudet vilisevät von Wrightinkin muisteluissa. Muutaman äärimmäisen harvan kerran kirjan sivuilla vilahtaa sivulauseissa myös palvelusväkeä, *rahvasta* eli ns. taviksia. Siis sitä osaa ihmiskunnasta, jonka työstä Georg Henrikinkin elämän aineellinen perusta muodostui. Tämän ihmisryhmän kanssa filosofimme ei juurikaan ole tekemisissä, ihania ja mitä miellyttävimpiä keskusteluja käydään vain *la crème de la crème*n parissa.

Kerran suuri olympolainen henki tosin vaipui niinkin alas kuin pitämään luennon *kansan*korkeakoulussa Ruotsin Ransäterissa. Kuulijat eivät olleet akateemisesti sivistyneitä eikä viesti mennyt perille niin kuin herra von Wright olisi halunnut käyvän. Ikävistä tapahtumista usein viisastuu, ja tämä jäikin von Wrightin ensimmäiseksi ja ainoaksi kokemukseksi rahvaan tasolle laskeutumisesta opetustyössään.

Akateemisen uran petaamisen Jori-poika aloitti varhain. Svenska Normallyceumissa syntyi ikiystävien piiri, joista häkellyttävän moni päätyi professoriksi. Jos ei tietäisi, että nepotismi, kavereiden suosiminen ja sopiva-ohittaa-aina-pätevän ovat yliopistouralla etenemisen perustan periaatteita, tätä voisi pitää ihmeellisenä sattumana. Sopivasti myös filosofian professori Eino Kaila oli naimisissa von Wrightin äidin serkun kanssa ja uraa avittava yksityistapaaminen professorin kanssa järjestyi jo ennen opiskelujen alkua.

Sotaa, tiedepolitiikkaa

Toisesta maailmansodastakin von Wright selvisi leppoisasti. Hän ei joutunut rintamalle, vaan kirjoitti propagandaa Valtion tiedotuslaitoksessa. Näiltä vuosilta juontuvat myös nyttemmin kohua herättäneet kirjoitukset, joissa natsi-Saksaa ylistetään eurooppalaisen kulttuurin pelastajana inhaa itää vastaan. Välillä Georg Henrik äityy myös anglofiiliksi, ihailee brittiläistä imperiumia ja halveksii avoimesti brittien kolonisoimia Euroopan ulkopuolisia kansoja. Muistelmissaan hän ei pyydä kirjoittamaansa suoraan anteeksi, mutta ilmoittaa ’pahoittelevansa’.

Sodan jälkeen filosofimme viisaasti vaikenee vanhoista saksalaissympatioistaan ja siirtyy edesauttamaan angloamerikkalaisen kulttuurin asiaa. Tarina on tuttu. von Wright palaa jo ennestään tuttuun Cambridgeen, on läheisissä väleissä G. E. Mooren, C. D. Broadin ja tietenkin Wittgensteinin kanssa ja seuraa tätä lopulta professoriksi. Saappaat kuitenkin ovat liian isot, Georg Henrik luopuu tehtävästä ja palaa Suomeen.

Sodanjälkeisten vuosien suomalaista filosofiaa muistellessaan von Wright mainitsee kahteen otteeseen Erik Ahlmanin nimen. Von Wright kirjoittaa, että Ahlmanin kuolema samana vuonna kun von Wright palasi Suomeen oli ”valitettavaa myös ajatellen loogis-empiristisen filosofian vahvaa dominanssia meillä siihen aikaan”. Eufemismeja vilisevässä kirjassa tämä on jo kaiken huippu. Semminkin kun tiedämme, että von Wright oppilaansa Jaakko Hintikan kanssa oli juuri sen nimenomaisen prosessin ytimessä, jonka myötä Suomi taantui filosofiseksi kehitysmaaksi, paikaksi jossa filosofiaksi hyväksyttiin vain loogis-analyyttisten lasihelmipelien pelaaminen. Saman prosessin toinen puoli oli tunnetusti se yleinen kulttuurinen muutos, jonka tuloksena Suomi repäistiin irti perinteisestä kulttuurisesta viitekehyksestään Manner-Euroopasta ja siitä tehtiin saari keskelle Atlanttia, Yhdysvaltojen ja Brittein saarten väliin.

Von Wright toki edusti vanhempaa sukupolvea, osasi saksaa, venäjää ja italiaa ja kirjoitti virkafilosofointinsa ohessa myös epäilyttävästi eksistentialismiin vivahtavia kulttuuriesseitä. Toisin kuin monet myöhemmät analyytikot, hän myös muisti, että analyyttinen filosofiakin on mannereurooppalaista perua, kuten ovat oikeastaan kaikki huomionarvoiset filosofiset suuntaukset länsimaissa. Seuraava sukupolvi olikin sitten jo täysiverisiä angloihmisiä.

Se, että von Wright oli itse todistamassa loogis-analyyttisen filosofian huippuvuosia ja kiivainta kehitystä antoi hänelle myös historiallisen perspek-

tiivin, joka ylittää nuorempien seuraajien katsantokannat. Muistelmissaan, kuten myös muissa myöhäisissä kirjoituksissaan, hän ennustaa tämän ajattelun tavan taantumista ja kuihtumista, kuten on sittemmin käynytkin. Teoksen merkittävin lause löytyy sivulta 181: ”Oliko formaalilooginen koneisto kaikessa eleganssissaan kenties vain sisällyksetöntä leikkiä kaavoilla ja keinotekoisilla merkeillä?”

Mainetta ja moralisointia

Teoksen loppupuoli on kuvausta jo mainetta niittäneen filosofian tutkijan maailmanmatkailusta, vierailuluentoja riittää ympäri maapalloa. Välillä tehdään taas tiedepolitiikka Suomen Akatemian jäsenenä ja milloin minkin toimikunnan jäsenenä.

Elämänsä loppupuolella von Wright otti yhä enemmän yhteiskunnallisen keskustelijan roolin ja kietoutui nykykulttuurin kriitikkona aikalaiskeskusteluihin. Monet niistä vaikuttavat nykyään vanhentuneilta, mutta omana aikanaan hurmahenkisestä edistys- ja tiedeuskosta varoittaminen on varmasti ollut hätkähdyttävää luettavaa. Parhaimmillaan nämä tekstit ovatkin säilyttäneet merkityksensä voimakkaammin kuin von Wrightin varsinainen filosofinen tuotanto. Hän itse tosin kovasti yrittää korostaa esimerkiksi teoksensa *Explanation and Understanding* merkitystä ns. analyyttisen ja ns. mannermaisen filosofian välisen kuilun ylittäjänä. Tämä väite on kestämätön. Toki mainittu teos analyyttisen filosofian skientistisessä valtavirrassa on poikkeuksellinen, mutta verrattuna samanaikaisiin teoksiin, kuten Gadamerin *Wahrheit und Methode*, Foucaultin *Les mots et les choses* tai monet muut, on von Wrightin kirjanen kovin vähäinen yritys, oikeastaan täysin merkityksetön nykykeskustelujen kannalta, jos olemme rehellisiä emmekä anna kotimaisuuden sumentaa arviokykyä. von Wrightin filosofinen tuotanto on oman aikansa analyyttista filosofiaa hyvässä ja pahassa. Nykyään se ei ole enää ajankohtaista, vaikkakin säilyttää aatehistoriallisen merkityksensä suomalaisen filosofian ei välttämättä loistokkaimman vaiheen kuvastajana.

Jarkko Tontti